

Feitl István:
AZ ELSŐ NÉPFRONTVÁLASZTÁS KAMPÁNYA

1949. május 16-án szenzációs hírt röptettek világgá Magyarországról a hírügynökségek. Az előző napi országgyűlési választásokon a szavazásra jogosultak csaknem 95 százaléka vett részt, és a szavazók ugyancsak több mint 95 százaléka az öt párt és a négy tömegszervezet közös listájával induló *Magyar Függetlenségi Népfontra* (MFN) adta le voksát. Általános és titkos választásokon a magyar történelemben ehhez fogható részvételi arány és ezt megközelítő elsöprő győzelem még sohasem volt.

A sikerben nem a választási kampány játszotta a fő szerepet, rendkívüli intenzitása, agresszivitása azonban legalább annyira egyedi volt a magyar történelemben, mint az eredmény.

Az új politikai építmény, az egypártrendszer felé hajló összefogás ideológiai megalapozására kitalálták a népfront eszméjét, aminek 1949-es változatát nyugodtan nevezhetjük a nemzeti gondolat torz inkarnációjának. *„Meg kell magyaráznunk – fejtette ki Orbán László propagandafőnök –, hogy az előttünk álló hatalmas országépítő feladatok megkövetelik a demokratikus erők egységét, minden hazafias és alkotó erő összefogását egy táborba, a Függetlenségi Népfront táborába. Meg kell értetnünk a tömegekkel, hogy a múltban mennyi hasznos energiát voltunk kénytelenek elfecsérelni pártharcokra, pártversengésekre. Ebből megérti, hogy a pártversengés csak a nemzet ellenségeinek használ, míg a demokratikus erők egysége meggyorsítja felemelkedésünket, meggyorsítja hazánk előrehaladását. Minden építő, alkotó erő számára van hely a népfront táborában. Kívül maradni ezen a táboron annyit jelent, mint kívül maradni a demokrácián, szembehelyezkedni egész dolgozó népünkkel”.*

A kirekesztő népfrontos nemzetfelfogás, mint az 1949-es választások ideológiai alapvetése, azonban nem lett volna hatékony, ha nem párosul a rendőri eszközök alkalmazásától sem visszariadó tömeges politikai presszió gyakorlatával. Térjünk azonban vissza a kampányhoz.

Finanszírozás, szerepleosztás

Az erre fordítható – akkor soknak számító – 12,5 millió forintot az MDP Központi Vezetősége Gazdasági Osztályának munkatársaiból álló „népfrontbizottság” kezelte. Önálló arccal, saját gyűlésekkel, plakátokkal, akciókkal csak a népfront és az MDP, illetve társadalmi szervezetei rendelkezhetek. Az MDP Központi Vezetősége titkárságának 1949. március 30-ai döntése értelmében: *„Az ellenőrzés könnyebb megszervezése érdekében a többi párt helyi kádereivel saját központjuk ne rendelkezzen, azokat megyei és községi viszonylatban a népfront szervein keresztül vonják be a munkába”.* Helyenként, kivételesen engedélyezték a szövetséges pártok gyűlését, falvakban azonban csak a népfront és az MDP tarthatott tömegrendezvényt.

Ahol 1947-ben az ellenzék győzött, ott biztosították, hogy a munkáspárti szónok mellett szerepet kapjon kispap vagy parasztpárti személy is, de nagy gondot fordítottak arra, hogy a meghatározó az MDP képviselője legyen. Ugyanez vonatkozott a központi rendezvényekre. Hozzá kell tenni, hogy a megyei és alsóbb szinten az MDP csak április végétől vonta be a parasztpártokat a kampányba.

Május elsején és a választási kampány utolsó hetében azonban már a népfront sem igen jutott szerephez, a Magyar Dolgozók Pártjának népszerűsítése mindent eluralt. A május elsejei arcképes plakátokon *Kossuth, Dózsa, Petőfi és Táncsics* 5000, *Lenin, Sztálin, Szakasits Árpád, Gerő Ernő, Farkas Mihály, Kádár János, Marosán György* 10 000, *Rákosi Mátyás* 30 000 példányban mosolygott a felvonulókra. A fiatalok országszerte kerékpár- és motorkerékpár-versenyeken mérték össze erejüket a Rákosi-díjért.

Totális mozgósítás

Rákosi Mátyás és a Központi Vezetőség tagjai tökéletesen tisztában voltak azzal, hogy öt párt indulása ellenére szó sem lehet többpárti választásról – 1949. május 15-én *népszavazás* lesz Magyarországon. Háromkérdéses népszavazás, amelyben mindhárom kérdésre igen feleletet kellett elérniük a sikerhez. Úgy gondolták, hogy az emberek az előző évek eredményeire, az ötéves terv grandiózus céljaira és a békére mondanak legszívesebben igent.

Egyetlen cél lebegett a szemük előtt: az 5,7 millió választójogot kapott polgár közül mind többen menjenek el szavazni, mert aki elmegy, az – feltételezésük szerint – úgy sem mond nemet a kérdésekre. Fő ellenségüknek a passzivitást, illetve az azt sugalló vagy arra biztató politikai megnyilvánulásokat tekintették. A társadalom egyszeri *totális mozgósítása* volt feladatuk. Eszközökben nem szűkölködtek: valamennyi létező politikai szervezet, a teljes államapparátus és a tömegkommunikáció rendelkezésükre állt. Mindezzel hathatósan el lehetett érni valamennyi állampolgárt.

Rákosiék elsősorban saját pártjukat kívánták felhasználni, amelynek tagjait 1948. szeptember óta általános tagrevízióval tartották sakkban és serkentették munkára. Április közepétől a pártszervezeteknek teljes erőbedobással a választási harcra kellett összpontosítaniuk. A sajtó, a nagygyűlések, a monstre rendezvények használhatók voltak, de világos volt, hogy a hangsúlyt az *egyes ember meggyőzésére* kell helyezni, hogy mindenki érezze: figyelik, tudnak róla, számon tartják, hogy elmegy-e szavazni, vagy sem. Az előtérbe a vidék, a falu került, ahol az MDP szervezettsége és befolyása meg sem közelítette az ipari övezeteket és városokat. A tervek szerint április közepétől május közepéig hétszáz központi és 2600 helyi előadóval került volna sor gyűlésekre, amelyek nagyobb része a választást megelőző hétre esett. Ha ez nem is sikerült, a kampányidőszakban 553 nagyobb gyűlésre került sor, amelyek közül a falusiakon a lakosság harminc százaléka vett részt. Igen sok községben 1945 után most tartották az első választási gyűlést. Ez a nem lebecsülendő eredmény, a totális mozgósítás szempontjából azonban nem volt elég. A vidéki apparátus megerősítésére a központból 1100 aktivistát mozgósítottak, aminek következtében öt községenként sikerült választási felelőst függetleníteni, továbbá valamennyi olyan községbe választási szervezőt küldeni, ahol nem létezett MDP-szervezet.

Április 5-étől egy hét alatt ötszáz központi agitátort képeztek ki, akik a következő két hétben ötszáz helyen húszezer embert részesítettek okításban. Ezt követték országszerte az esti tanfolyamok, amelynek nyomán *a munkára fogható népnevelők száma megközelítette a kétszázévezret*. Ezzel a létszámmal már minden családot legalább egyszer fel lehetett keresni. Budapesten a helyzet kedvezőbb volt. A népnevelők itt minden családhoz kétszer jutottak el, a ház- és műhelygyűlések száma több ezer volt, május utolsó hetében utcamegbízottakból és népnevelőkből ház- és utcabizottságok jöttek létre a szavazáson való részvétel biztosítására.

Mindez nem lett volna elérhető a tömegszervezetek maximális mozgósítása nélkül. Az MDP KV Szervező Bizottsága egyenként hagyta jóvá a szakszervezetek, az ifjúsági és nőszervezet, valamint a DÉFOSZ választási munkatervét. Valamennyi szervezet teljes apparátusával és erejével a párt szolgálatába állt. A női agitátorok legnagyobb részét az MNDSZ biztosította, továbbá vállalta az iskolai szülői munkaközösségek mozgósítását és a nőnap kampánycélok szolgálatába állítását. A MINSZ száz válogatott ifjómunkás, hatezer NÉKOSZ-os, 1600 paraszt származású katonai akadémista, kétszáz sportcsapat és száz kultúrcsoport harcba vetését valósította meg. Vállalta az egyetemi kisgyűlések megszervezését, 32 000 ifjómunkás SZIT egyenruhával, és harmincezer fiatal ingyenes

üdülési beutalóval való ellátását, tízezer körüli fiatal falulátogatását, húsvéthétfőre negyvenezer embert mozgó turistát stb.

A legjelentősebb *segítség a szakszervezetektől érkezett*, amelynek sajtója, apparátusa, bizalmi hálózata és nem utolsósorban szervezettsége és taglétszáma óriási tömegek közvetlen elérésére nyújtott lehetőséget. Az üzemi kisgyűlések ezreinek megszervezése a szakszervezetekre hárult. Különösen nagy jelentősége volt a kereskedelmi alkalmazottak, a házfelügyelők és a művészeti szakszervezetek mozgósításának. A szakszervezetek kapcsolták be az élsportolókat a kampányba, nem beszélve az általuk irányított hatszáz kultúrbrigád tevékenységéről.

Teljes apparátusát mozgósította a DÉFOSZ, a Kisiparosok Országos Szabadszervezete (KIOSZ), a Kiskereskedők Országos Szabadszervezete (KISOSZ), a Délslávok és Szlovákok Szövetsége, a Magyar Szovjet Társaság, valamint a Magyar Szabadságharcosok Szövetsége.

Rákosiéknak azonban még ez sem volt elég. Az MDP KV Szervező Bizottsága 1949. március 22-ei ülésén határozatot hozott arról, hogy önálló választási munkatervet kell készítenie a Népjóléti, a Földművelésügyi, a Honvédelmi és a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumnak, a Vöröskeresztnek és a Szabadművelődési Tanácsnak. Hasonló tervek készültek a Közellátásügyi, az Építésügyi és a Pénzügyminisztériumban, valamint az Országos Sporthivatalban. A szövetkezeti taggyűléseket is a választások szolgálatába állították.

A Belügyminisztériumnak szintén megvoltak a maga feladatai. *Kádár János* miniszter választási bizottságot hozott létre, amelynek *Zöld Sándor, Péter Gábor, Veres József, Tömpe István, Beér János, Mónus Illésné* és *Tőkés Ottó* volt a tagja. A helyi irányítás az alispánok kezébe összpontosult, létrehoztak azonban *megyei ellenőrző bizottságokat* is egy közigazgatási tisztviselő, egy rendőr és egy ÁVH-tiszt részvételével, amely szükség esetén átvehette a helyi vezetést.

A belügy állandó és folyamatos jelenlétét a döntéseknél az biztosította, hogy az MDP megyei és helyi választási bizottságaiban vagy helyet foglaltak a közigazgatás vezetői vagy azokkal szoros kapcsolatot tartottak. A falvakban nem volt ritka, hogy pártszervezetek híján a pártinstrukciók a jegyzőkhöz futottak be. Ahol a községekben nem volt párthelyiség, a pártélet székhelyévé a községháza vált. A közigazgatási apparátus a választási agitációban való részvétel mellett *szolgálatkészen* vett részt a választások politikai kívánalmaknak megfelelő, gördülékeny lebonyolításában. Ezt kötelességként írta el számára a belügyminiszter, rossz választási eredmény esetén kilátásba helyezve a felelősségre vonást.

A rendőri, az államvédelmi személyzet az agitációban való részvételen túl az ellenagitáció megakadályozásában, illetve ezek lokalizálásában játszott fontos szerepet. Ennek érdekében a rendezvényeken ügynökei és nyomozói segítségével – az akkori szakkifejezéssel élve – rendszeresen végzett „megelőző célzatú hangulatkutatókat”. Erőszakosabb beavatkozásokra a választókra való tekintettel azonban sem a közigazgatási, sem a rendőri, sem az ÁVH-apparátus nemigen vetemedhetett. Ezt a követelményt az MDP KV Titkárságának 1949. április 6-ai döntése egyértelműen leszögezte.

A kampány irányítói az államapparátus által nyújtott összes lehetőségeket igyekeztek kihasználni. Mindenről nincs hely beszámolni, így csak néhány példát említek. *Farkas Mihály* honvédelmi miniszter 7263 tisztet, honvédet, katonai akadémistát szabadságolt agitációs feladatok elvégzésére. Ha a hadseregben szolgálatot teljesítőket is beleszámítjuk, a katonai szolgálatot teljesítő agitátorok száma meghaladja a tízezret. Nyolc vidéki katonai választási nagygyűlésre került sor. A sportcsarnokban *Nógrádi Sándor* elé négyezer embert vezényeltek. A kampányfinisben, május 7-e után a

honvédség valamennyi kultúrcsoportja bevetésre került. A laktanyákban a szavazáson való részvétel 100 százalék, az igen szavazatok aránya 99,3 százalék volt.

A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumban (VKM) március végén *választási bizottság alakult*, amely a pedagógusok és általuk a szülők a lehető legszélesebb körű mozgósítására, a Pedagógus Szakszervezettel karöltve, a választási feladatok szolgálatába állította az oktatásirányítás teljes apparátusát. Külön értekezleten utasította az igazgatókat, a tanfelügyelőket, a szülői munkaközösségek referenseit, a segélyeket és az ösztöndíjakat kiosztó előadókat, a minisztérium területi felelőseit. A személyzeti előadókat áprilisban kétszer hívták össze, ahol megkapták a „káderezés szempontjait” és felhívták figyelmüket a „személyi vonalon történő ellenőrzés” fontosságára.

1949. április 23-án 6200 általános iskolában és háromszáz középiskolában tantestületi értekezletek zajlottak le, ahol a pedagógusok megkapták választási munkafadataikat. Április 25–26-án a tanulmányi segélyek kiosztása, valamint a május elsejei iskolai ünnepélyek már a politikai szándékoknak megfelelően bonyolódtak le, bár a Rákosi képek kiosztása elmaradt, mert a Szikra Könyvkiadó nem tudta azokat kiszállítani az iskolákba.

Május 3-án háromezer résztvevővel pedagógus nagygyűlés volt Egerben, majd valamennyi iskolában nőnap ünnepségek következtek. Nem maradt el a közös rádióhallgatások iskolai megszervezése sem. Május 11–13-a között újabb tantestületi értekezletre került sor, ahol ünnepélyes körülmények között adták át a kinevezéseket és jutalmakat 9435 pedagógusnak. Május 9–14 között a VKM jelentése szerint 25 000 pedagógus 1,2 millió gyermek szüleit látogatta meg és biztatta a választáson való részvételre. Május 15-én a tantestületek kollektívan vettek részt a szavazáson. A választások során végzett munkáról valamennyi tanár esetében káderlapot kellett kitölteni és a minisztériumba küldeni. Eszerint a pedagógusok húsz százaléka jól, 55 közepesen, húsz passzívan, öt ellenségesen vette ki részét a munkából.

A minisztérium mozgósította a szabadművelődési gárdát is. Az ő feladatuk a helyi rendezvények segítése, ünnepségek szervezése, a tantestületi munka ellenőrzése, a Rákosi-beszédek kollektív meghallgatásának megszervezése, a dekoráció biztosítása volt. A színházak, a filmforgalmazó vállalatok, a minisztériumok és a szakszervezetek mozgósításának eredményeként addig *sosem látott kultúrkampány bontakozott ki* az országban. A budapesti üzemi, tömegszervezeti, honvédségi kultúrbrigádok ötezer előadást produkáltak 1,2 millió néző előtt és ebben a számban nem volt benne a vidéki brigádok tevékenysége. A MINSZ kultúrvonata 1300 ifjúmunkást vitt Borsod-Abaúj megyébe. A szabadművelődési hivatalok 3200 diapositíves vetítést és harminc vándorgéppel 1276 filmvetítést szerveztek. 26 „kultúrautójuk” révén ötszáz helyen 450 felnőtt és 350 gyermekelőadást tartottak. A választási agitációs filmeket valamennyi mozi bemutatta. A rádióskörök 1242 községben több mint háromezer közös rádióhallgatást szerveztek meg. 5300 bábelőadást tartottak hétszázezer néző előtt. Okos Kata figurája országszerte népszerűvé vált.

A sor ezzel azonban még nem fejeződött be. Április elsejére terv készült az egyházak bevonására a választási kampányba. A nyílt rendőri terrorral nem lehetett eredményt elérni. Az egyházi személyek megfigyelése azonban fokozódott. Az MDP vezetői igyekeztek minél több lelkészt, plébánost és egyházi vezetőt pozitív nyilatkozatra bírni a választási programról, a választáson való részvételről, akit lehetett látványosan bevontak a kampányba.

Az ünnep totalizálása

A minisztériumoknak minden lehetséges *közhangulat-javító* intézkedést a választási kampány utolsó két hetére kellett összpontosítani, s hogy kizárólag ennek volt betudható a sok átadott objektum, jutalom, megkezdett építkezés, az építési tilalmak felfüggesztése, a

közmunkákra juttatott pénzek, a nyereségrészesedés részleges visszatérítése a munkásoknak, az adósság-elengedések, a hadigondozottakra vonatkozó rendelet időzítése, a szabálysértésekkel kapcsolatos elnéző hatósági magatartás, 14 új gépállomás üzembe helyezése, a sváb birtokok felgyorsuló telekkönyvezése, a kisebb pénzbüntetések elengedése stb.

Az agitátor szavából mindez az ötéves terv által nyújtott határtalan perspektíva részévé vált, amelynek nyomán az ország gazdasága, az emberek élete csodálatos változáson megy majd keresztül. A fejlődés ráadásul nemcsak úgy általánosságban volt felvázolva, ez a terv – mai szemmel kissé furcsán – faluról falura, kerületről kerületre, vállalatokra lebontva pontosan megmondta mi épül, „mit kapnak”, mivel lesznek gazdagabbak az emberek néhány év múlva. Azt csak Gerő Ernő, Rákosi Mátyás és Farkas Mihály tudta, hogy az MDP Központi Vezetősége által 1949. áprilisában elfogadott és választási programnak szánt ötéves terv céljai nem érvényesek.

A sikerpropaganda mindent elárasztott. Április elsejétől a sajtó mással sem volt tele csak az eredmények ismertetésével, a múlt szenvedéseinek, a jövő – az ötéves terv – Magyarországnak bemutatásával, a szocialista országok békepolitikájának dicsérésével. Húsvét után Rákosi Mátyás kampánynyitó beszédének és fogadtatásának részletezése és a május elsejei rendezvényekre való felkészülés állt előtérben. De csak ezután indult meg az igazi kampánysajtó-dömping a jelöltekről, a szavazástól, s mindarról, amit áprilisban már egyszer leírt valamennyi újság.

Külön terv alapján dolgozott a Magyar Rádió. Szaporodtak a közvetlenül a hallgatókkal kapcsolatos adások, mind több lett az operett, a cigányzene, katonazene, a szórakoztató műsor, a sportközvetítés, a taps, a nevetés, mind több *elégedett állampolgár* szólalt meg, még az istentiszteletek közvetítését is a választási céloknak rendelték alá. Az utolsó hét egybefüggő ünnepi műsor volt.

Ünnep. A választási kampány kulcsszava volt ez. Kezdődött április 14-ével, a Habsburg-trónfosztás századik évfordulójával, majd jött húsvét és május elseje, az anyák napja, május nyolcadika, hogy végül elkövetkezzenek a május 14-ei utcabálok, és a folytatás a választás reggelétől. Húsvét csak erőfelmérő volt, a rendezvények még zárt termekben zajlottak. Május elseje más volt. Az Országgyűlés *nemzeti ünneppé nyilvánította*, aminek következtében egyetlen társadalmi szervezet, párt, egyetlen falu sem zárkozhatott el a megemlékezés megszervezése elől. Budapesten katonai díszszemlélt tartottak, majd következett a félmillió felvonulás és a városligeti és népligeti majális.

A minta ugyanez volt a vidéki városokban és falvakban is. A katonai egységek – már ahova jutott – fegyveresen vettek részt a rendezvényeken. A házak, a traktorok felvirágozva, Lenin, Sztálin, Rákosi képei, vörös és nemzetiszín zászlók alatt egész nap tartott a kultúrműsorokkal színesített választási mulatság. Az eredmény túlszárnyalt minden várakozást. A hangulat kitűnő volt, nem volt ritka, hogy a falu apraja-nagyja részt vett az ünnepeken, igen sok helyen éjszakába nyúló vígasságokkal ért véget a nap. Május elseje az egész országban *népünnepéllé* vált.

A következő héten megsokasodtak a nagygyűlések. A példa Rákosi Mátyás dunántúli körútja és celledömölki beszéde volt. Ahol megállt, „rögtönzött” ünnepségre került sor. A mintegy négyszáz karhatalmistaival és rendőrrel biztosított nagygyűlésre 54 vonatszerelvény vitte 35 községből és városból a résztvevőket. Az érdeklődés óriásinak bizonyult. A vonatok feldíszítve, az állomásokon zenekar búcsúztatta és fogadta az utazókat. Az MNDSZ és EPOSZ szervezetek „hangulatcsoportjai” éneklésre buzdították az embereket. A 150 ezer embert három színpadon artisták, táncosok szórakoztatták. A dekoráció lenyűgözte a szemlélőt. *Dobi István* és *Erdei Ferenc* beszéde elhalványult Rákosi fergeteges sikert arató szónoklata mögött. A koreográfia hatásosnak bizonyult. A belügyi jelentés szerint „A tömegek sok helyen még hazaérkezésük után sem oszlottak széjjel. Egyes helyeken a megérkezés után zárt sorokban vonultak keresztül a községen

és a köztársasági indulót énekelték, így pl. Káldon, Sárváron, Szentgotthárdon, Répcelakon, Sármelléken, Kőszegen, Vasváron.” S mindezt az ország másik fele a csoportos rádióhallgatásokon hallgatta.

Ezzel a kampány finiséhez, az utolsó héthez érkeztünk. Újra látogatók mentek a papokhoz és megindult a népnevelők utolsó rohama, hogy mindenki tudja: a szavazócédulát változtatás nélkül kell az urnába dobni. Az MDP Operatív Választási Bizottság ülésén Kovács István így fogalmazott: „Meg kell mondani, be kell vinni a tömegekbe, hogy mi tudjuk, hogy kik nem szavaztak le és pontosan tudjuk kik a mi ellenségeink és magára vessen, ha majd ezt viszonzni fogjuk”. Központi utasításra megindult a félrevezető suttogó propaganda is: a cédulák meg vannak jelölve, meg vannak számozva. Az utolsó héten szavazási versenyre buzdítottak: amelyik helység előbb leszavaz több juttatást kap. Utasítás ment arról is, hogy a választás napján délelőtt 11–12 óra körül terjeszteni kell a hírt, hogy a szomszéd község már leszavazott. Délután kettő után pedig kezdődhetett azok felkeresése, akik még nem szavaztak.

Május 14-én újra díszítették az országot. Rákosi Mátyás esti beszédének csoportos meghallgattatására minden erőt mozgósítottak. A megyei belügyi ellenőrző bizottságok szerint a másnap reggeli kollektív szavazásra mindenütt megtörténtek az előkészületek. Másnap a szavazás reggel hét órakor valamennyi szavazókörben rendben megindult. Kampánycsendről szó sem lehetett. A szép napsütéses időben a választópolgárok a legtöbb helyen zászlókkal, virágokkal, ünneplő ruhában vonultak a szavazóhelyiségekhez. *A vicclap címlapja pont ezt a hangulatot mutatja be.* A sportolók sok helyütt sportöltözékben mentek. A népnevelők személy szerint számon tartottak mindenkit, ki jött el, ki maradt otthon. A választási verseny győztese, Parád hét óra ötvenkor leszavazott. A jelentések lelkesedésről számoltak be. Ahol papok vezették a híveiket a szavazóurnához, az a község nagy valószínűséggel bekerült a rádió vagy a helyi sajtó hírei közé.

Délután megkezdődtek az ünnepségek. A hangulat emelkedett volt, az emberek nem bánták, hogy még egy kicsit önfeladten örülhettek. Másnapra szinte már nem is kellett a tömeggyűléseket szervezni. Rákosi Mátyás elsöprő győzelemről és a rendszerváltás lendületének fokozásáról beszélt. Állandósítani akarta a kisgyűlések, a házról házra menő agitáció rendszerét, folyamatossá kívánta tenni 250 000 népnevelő működését. Feloldották a tagfelvételi zárlatot, és minden eddiginél tömegesebb pártoktatási rendszert kívántak létrehozni. A cél a társadalom totális mozgósításának tartósítása lett.